

Investigating the effect of religious attitude on students' critical thinking

Afifeh Hamedi*: Faculty member, Department of Educational Sciences, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

Nilufar Heydarzadeh: Master's degree, Department of Educational Sciences, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

Abstract

Purpose: The purpose of the research was to investigate the effect of religious attitude on the critical thinking of students in the field of educational management of Azad University, Bushehr branch.

Method: The research method was applied in terms of purpose and survey in terms of execution method. The statistical population included 216 students of Bushehr Azad University's educational management field in 1402. In the present study, the statistical sample size was determined by using Cochran's formula of 120 people who were selected in the accessible way. The research questionnaires include the religious attitude measurement questionnaire (religiosity scale) by Khodayari Fard et al. (2012) with four components of religious belief, religious emotions, religious behavior and social pretense in the form of 40 questions, as well as the critical thinking questionnaire of California Fashion (1989) in the form of 24 was a question and data analysis was done in SPSS software version 26.

Findings: The findings showed that the components of religious attitude including religious belief, religious emotions, religious behavior and social pretense are 17.9%, 28%, 15.9% and 21% effective on students' critical thinking, respectively.

Conclusion: The results showed that religious attitude has a 30% effect on the critical thinking of students in the field of educational management of Bushehr Azad University, and in other words, one unit increase in the variable of religious attitude leads to an increase of 0.763 units in the variable of critical thinking in students of the field of educational management. It can be a conclusion; it should be mentioned that critical thinking is one of the most important elements of liberating education.

Keywords: religion, religious attitude, religious belief, religious behavior, religious emotions.

***Corresponding author** Faculty member, Department of Educational Sciences, Bushehr Branch, Islamic Azad University, Bushehr, Iran.

Email: hamedi.a2010@gmail.com

Investigating the effect of religious attitude on students' critical thinking

Purpose: The religion of Islam, which is the way of human growth and happiness, is a mixture of rational teachings and mystical teachings. Man is a mixture of intellect and emotion. So, first of all, these two are in harmony with each other, and secondly, by walking the two paths of reason and the path of love and mysticism, man reaches perfection and happiness. Thinking is the main tool for navigating the path of reason and strengthening rationality in humans. That is, in the first phase of perfection, which is the strengthening of rationality and rational conduct, the man proceeds with the tools of thinking and reaches rational perfection, and then in the second phase or alongside rational conduct, he engages in mystical and spiritual conduct and reaches final perfection and happiness. Thinking has a special place in the noble religion of Islam. In its teachings, the Holy Qur'an has made three ways available to its followers to reach Islamic goals and teachings: A: Religious manifestations. B: Intellectual reasoning (philosophical thinking) and C: Spiritual understanding. In the religion of Islam, in addition to physical worship (such as prayer and fasting) and financial worship (such as khums and zakat), there is another type of worship, which is: "intellectual worship" which is used in the path of awakening and awareness of man. It is better than years of physical worship. The importance of thinking and reason in human life is so much that it is mentioned as the main distinguishing feature of humans and other living beings. What makes human beings different from other creatures is the great ability of their thinking and rationality. The fact that: "To what extent does each person use his intellect in the path of excellence and the path of action?" is one of the basic factors through which humans are tested in different human societies and evaluated by others. If we want to take a general look at the relationship between reason and religion, we should point out that religion, while confirming reason as one of the basic ways of knowing, always uses it to correctly understand religious and jurisprudential issues and rules. On this basis, theologians and usulists call the combination of reason and Sharia the rule of law and say: "All of us rule by reason, rule by Sharia; That is, whatever reason dictates, Sharia also dictates according to it. Thought is one of the most sacred capitals of man and one of the distinctive features that makes him distinguished from other animals. Man is a wise and thoughtful being who has the power to think about different issues. Intellect is a tool by which one can draw a bright future for oneself and create a good and right destiny for oneself. The perfection and growth of a person depend on the level of his thinking. Reasoning and thinking are the result of the natural and inherent talent of humans, so humans must be free in the way of using these innate tools; Because no power can stop the intrinsic and inner thing. Although its growth can be stopped and even diverted; it is impossible to deprive a person of this blessing in general and prevent his freedom of thought. In any case, a person can think about any problem that he has the talent for and know that problem through scientific and rational reasoning. Therefore, the research aimed to investigate the effect of religious attitude on the critical thinking of students in the field of educational management at Azad University, Bushehr branch.

Method: In this research, considering that our goal is to measure the effect of religious attitude on the critical thinking of students in the field of educational management at Bushehrami Azad University, it is applied research. Also, based on the method of data collection, this research is

a descriptive survey. Since this research seeks to achieve characteristics in which the researcher does not interfere and change, and the main goal is to describe the current situation among students, as a result, the current research is descriptive-exploratory. The statistical population includes students in the field of educational management of Bushehr Azad University in 1402. Considering that the statistical population includes students of educational management of Islamic Azad University, Bushehr branch in the academic year 1402-1401 is about 216 people. In the present study, the statistical sample size was determined by using Cochran's formula, the number of 120 people who were selected in an accessible way. The research questionnaires include the religious attitude measurement questionnaire (religiosity scale) by Khodayari Fard et al. (2012) with four components of religious belief, religious emotions, religious behavior, and social pretense in the form of 40 questions, as well as the critical thinking questionnaire of California Fashion (1989) in the form of 24 was a question and data analysis was done in SPSS software version 26.

Findings: The findings showed that the components of religious attitude including religious belief, religious emotions, religious behavior, and social pretense are 17.9%, 28%, 15.9%, and 21% effective on students' critical thinking, respectively.

Conclusion: The results showed that religious attitude has a 30% effect on the critical thinking of students in the field of educational management at Bushehr Azad University. to be as conclusion, it should be mentioned that critical thinking is one of the most important elements of liberating education.

Keywords: religion, religious attitude, religious belief, religious behavior, religious emotions.

مجله‌ی توسعه‌ی آموزش جندی‌شاپور
فصلنامه‌ی مرکز مطالعات و توسعه‌ی آموزش علوم پزشکی
سال چهاردهم، شماره ۴، زمستان ۱۴۰۲

بررسی تأثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان

عفیفه حامدی*: عضو هیات علمی، گروه علوم تربیتی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران
نیلوفر حیدرزاده: کارشناسی ارشد، گروه علوم تربیتی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

چکیده

هدف: هدف پژوهش بررسی تأثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد واحد بوشهر بود.

روش: روش تحقیق از نظر هدف کاربردی و از نظر روش اجرا پیمایشی بود. جامعه آماری شامل دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر به تعداد ۲۱۶ نفر در سال ۱۴۰۲ بوده است. در پژوهش حاضر حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۲۰ نفر مشخص شد که به شیوه در دسترس انتخاب شدند. پرسشنامه‌های تحقیق شامل پرسشنامه سنجش نگرش مذهبی (مقیاس دینداری) خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۲) با چهار مولفه باور دینی، عواطف دینی، رفتار دینی و وانمود اجتماعی در قالب ۴۰ سوال و همچنین پرسشنامه تفکر انتقادی کالیفرنیا فاسیون (۱۹۸۹) در قالب ۲۴ سوال بود و تحلیل داده‌ها در نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام شد.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که مولفه‌های نگرش دینی شامل باور دینی، عواطف دینی، رفتار دینی و وانمود اجتماعی به ترتیب به اندازه ۱۷/۹ درصد، ۲۸ درصد، ۱۵/۹ درصد و ۲۱ درصد بر تفکر انتقادی در دانشجویان موثر است.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر به اندازه ۳۰ درصد تأثیر دارد و به عبارتی یک واحد افزایش در متغیر نگرش دینی موجب ۰/۷۶۳ واحد افزایش در متغیر تفکر انتقادی در دانشجویان رشته مدیریت آموزشی می‌شود. به عنوان نتیجه‌گیری نهایی قابل ذکر است که تفکر انتقادی یکی از مهمترین عناصر آموزش و پرورش رهایی‌بخش است.

کلید واژه‌ها: دین، نگرش دینی، باور دینی، رفتار دینی، عواطف دینی.

***نویسنده مسؤول:** عضو هیات علمی، گروه علوم تربیتی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران

Email: hamedia.2010@gmail.com

مقدمه

دین اسلام که راه رشد و سعادت انسان است، آمیزه ای از آموزه های عقلانی و آموزه های عرفانی است. انسان هم آمیزه ای از عقل و احساس است. پس اولاً این دو با هم هماهنگ هستند و ثانیاً انسان با پیمودن دو راه عقل و راه عشق و عرفان به کمال و سعادت می رسد. تفکر ابزار اصلی پیمایش راه عقل و تقویت عقلانیت در انسان است. یعنی انسان در فاز اول کمال که همان تقویت عقلانیت و سلوک عقلانی است، با ابزار تفکر پیش می رود و به کمال عقلانی می رسد و بعد در فاز دوم یا در کنار سلوک عقلانی به سلوک عرفانی و معنوی می پردازد و به کمال نهایی و سعادت دست می یابد. تفکر در دین شریف اسلام جایگاه ویژه ای دارد. قرآن کریم در تعلیمات خود، برای رسیدن به مقاصد و معارف اسلامی، سه راه را در دسترس پیروان خود قرار داده است: الف: ظواهر دینی. ب: حجّت عقلی (تفکر فلسفی) و ج: درک معنوی. در دین مبین اسلام علاوه بر عبادات بدنی (چون نماز و روزه) و مالی (چون خمس و زکات)، نوع دیگر از عبادت وجود دارد که عبارت است از: «عبادت فکری» که اگر در مسیر بیداری و آگاهی بخشی انسان به کار گرفته شود، از سالها عبادت بدنی هم برتر می باشد. (مسلمین و عابدین ۲۰۲۳)

اهمیت تفکر و تعقل در زندگی آدمی تا بدان جااست که از آن به عنوان وجه تمایز اصلی انسان و سایر جانداران نام می برند. در واقع آنچه انسان را از سایر موجودات متمایز می سازد توانایی عظیم قدرت تفکر و تعقل اوست. این واقعیت که: «هر فردی تا چه میزان از عقل خود در راه تعالی و در مسیر عمل استفاده می نماید؟» یکی از عوامل اساسی می باشد که از طریق آن انسانها در جوامع مختلف بشری محک خورده و توسط دیگران مورد ارزیابی قرار می گیرند. اگر بخواهیم به صورت کلی نگاهی به رابطه عقل و دین هم داشته باشیم باید به این نکته اشاره نماییم که دین ضمن تأیید عقل به عنوان یکی از راههای اساسی شناخت همواره از آن برای درک صحیح مسائل و قواعد دینی و فقهی بهره می گیرد. بر همین اساس متکلمین و

اصولیین، تلازم عقل و شرع را قاعده ملازمه می نامند و می گویند: «کل ما حکم به العقل حکم به الشرع؛ یعنی هر چه عقل حکم کند شرع هم طبق آن حکم می کند.» (مرسر ۲۰۲۲)

اندیشه و تفکر یکی از مقدس ترین سرمایه های انسان، و از ویژگی های بارز او است که وی را از انواع حیوان ممتاز می سازد. انسان یک موجود عاقل و متفکری است که قدرت دارد در مسائل مختلف بیاندهد. عقل ابزاری است که بواسطه آن می تواند آینده روشنی را برای خویش ترسیم نموده و سرنوشت خوب و درستی را برای خود بیافریند. در حقیقت کمال و رشد انسان به میزان تفکر او بستگی دارد. تعقل و تفکر ناشی از استعداد فطری و ذاتی بشر است، بنابراین انسان در راه استفاده از این ابزار ذاتی حتماً باید آزاد باشد؛ چرا که هیچ قدرتی نمی تواند جلوی امر ذاتی و درونی را بگیرد. هر چند می توان جلوی رشد آن را گرفت و حتی منحرفش کرد؛ ولی نمی توان به طور کلی انسان را از این نعمت بی بهره ساخت، و جلوی آزادی تفکر او را گرفت. در هر صورت انسان می تواند در هر مسئله ای که استعداد آن را دارد فکر کند و از راه علمی و استدلال عقلی آن مسئله را بشناسد. (رامانگ ۲۰۲۳) نگرش دینی، مجموعه ای از اعتقادات، احساسات و اعمال فردی یا جمعی است که حول مفهوم حقیقت غائی را می توان بر حسب تفاوت ادیان با یکدیگر، واحد یا متکثر، مشخص یا نامشخص، الوهی یا غیر الوهی و نظیر آن تلقی کرد، به هر نوع ایمانی که هر کس نوعی گرایش برای باور داشتن به آن احساس کند حتی اگر قابل اثبات یا تکذیب نباشد حقانیت و اعتبار می بخشد، بعد اعتقادی یا باورهای دینی عبارتند از باورهایی که انتظار می رود پیروان آن دین بدانها اعتقاد داشته باشند (تاجبش و موسوی ۱۳۹۳). نگرش دینی به سه بعد اشاره می کند که عبارتند از تجربه، تعبیر و تفسیر و رفتار. بعد تجربه نگرش دینی، حاکی از تجربیات متعالی است که همه اجزای عاطفی زندگی دینی را دربرمی گیرد بعد تعبیر و تفسیر به اهمیت شناخت می پردازد

ترکیب و ارزیابی ماهرانه اطلاعات جمع آوری شده یا تولید شده از طریق مشاهده، تجزیه، منطق و استدلال است که به عنوان راهنمای عقاید و اعمال محسوب می‌شود. (بیگدلی ۱۳۸۴).

نقش کارکرد تفکر انتقادی را در زندگی بزرگسالی مهم می‌باشد و افرادی که از توانایی تفکر انتقادی برخوردارند، شانس بیشتری برای موفقیت و هماهنگی در عرصه اجتماعی دارند. در اینجاست که نقش آموزش عالی در توسعه‌ی نگرش دینی دانشجویان اهمیت پیدا می‌کند و از سویی چون شناخت علمی و درستی در این زمینه وجود ندارد. در خصوص تاثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تا به حال پژوهش مستقلی در ایران انجام نشده است. از این رو می‌توان گفت در درجه اول از لحاظ علمی توسعه علمی موضوع از جمله مهمترین ضرورت‌هایی است که انجام این پژوهش در نظر دارد. همچنین نگاه خاص به نگرش دینی و روشهای آن و ورود به این مساله نیز باید مد نظر قرار گیرد و این دومین ضرورت توجیه کننده انجام این پژوهش می‌باشد. بنابراین در پی پاسخ به این سوال هستیم آیا نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد؟

روش

در تحقیق حاضر با توجه به اینکه هدف ما سنجش تاثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر می‌باشد، از نظرهدف در زمره تحقیقات کاربردی می‌باشد. همچنین براساس نحوه گردآوری داده‌ها این تحقیق از نوع توصیفی پیمایشی می‌باشد. از آنجایی که این تحقیق در پی دستیابی به ویژگی‌هایی است که محقق در آن ویژگی‌ها هیچگونه دخالت و تغییری ایجاد نمی‌کند و هدف اصلی صرفاً توصیف وضعیت موجود در میان دانشجویان می‌باشد در نتیجه، تحقیق حاضر از نوع توصیفی-پیمایشی بیانی است. جامعه آماری شامل دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر در سال ۱۴۰۲ می‌باشد. با توجه به اینکه تعداد

که شامل عقاید و دانش دینی است. فرد با داشتن یک چارچوب داوری با جهت‌گیری دینی، وقایع را تعبیر تفسیر می‌کند و این تعبیر و تفسیر به نوبه خود یک تجربه دینی محسوب می‌گردد. بعد رفتار نگرش دینی، برای توصیف تمام اعمالی به کار می‌رود که در یک دیدگاه دینی انجام می‌شود و شامل مراسم دینی، سبک زندگی فرد و نیز جنبه‌های تشریفاتی و سمبولیک سنت دینی است (خدایاری و همکاران ۱۳۸۶).

نگرش دینی مجموعه‌ای از اعتقادات منسجم و یکپارچه توحیدی است که خداوند را محور امور دانسته و ارزشها، اخلاقیات، آداب و رسوم و رفتارهای انسان را با طبیعت، یکدیگر و خویشتن تنظیم می‌کند. احساسات دینی، احساساتی است که دارای طبیعت واحدی نیستند، بلکه آنها هم دسته‌ای از احساسات مختلف می‌باشند، مانند ترس دینی، عشق مذهبی، وحشت دینی و نشاط و سرور مذهبی. بنابراین، تمام احساسات مختلف را می‌توانید با کلمه دین جمع کنید. همانطور که احساسات دینی یک نوع از احساسات و عواطف نبوده بلکه شامل مجموعه‌ای از احساسات و عواطف مختلفی هستند که بر پایه‌های دینی قرار دارند. در مدل کارکردی به نقش دین در سازگاری، آرامش روانی، قدرت مقاومت، رضایت خاطر، معنی زندگی، مقابله با رویدادهای خطرناک پرداخته شده است. کارکرد دین حل مشکلات ارزشی و در نتیجه، معنادار زندگی کردن انسان است. از این منظر، مذهب همواره به لحاظ روانشناختی به فرد امید، نشاط و نوید رستگاری می‌دهد. دین در کاهش آثار منفی فشارهای روانی زندگی مؤثر است و واجد کارکردهای مهمی همچون احساس امید، احساس نزدیک بودن به دیگران، آرامش هیجانی، فرصت خودشکوفایی نزدیکی به خدا و کمک به حل مشکلات مختلف می‌باشد (سروش و بحرانی ۱۳۹۲). تفکر انتقادی در مرکز امواج پرتلاطم خانواده تفکر قرار دارد. در یک تعریف ساده، تفکر انتقادی هنر به خدمت گرفتن ذهن است؛ اما در تعریف گسترده‌تر، تفکر انتقادی فرآیند نظامدار هوشمندانه‌ای از مفهوم سازی، کاربرد، تجزیه و تحلیل،

دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر بالاتر از سطح متوسط می‌باشد.

فرضیه فرعی اول: باور دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد.

چنانچه در جدول ۱ ملاحظه می‌گردد در سطح معنی‌داری دو دامنه‌ای، سطح معنی‌داری آزمون I پیرسون $0/002$ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی‌داری ($0/05$) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار I محاسبه شده که $0/423$ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که $0/138$ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی اول وجود دارد. برای آزمون تاثیر متغیر مستقل (پیش بین) بر متغیر وابسته این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده شده است.

فرضیه فرعی دوم: عواطف دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد. چنانچه در جدول ۲ ملاحظه می‌گردد در سطح معنی‌داری دو دامنه‌ای، سطح معنی‌داری آزمون I پیرسون $0/000$ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی‌داری ($0/05$) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار I محاسبه شده که $0/529$ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که $0/138$ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی دوم وجود دارد. برای آزمون تاثیر متغیر مستقل (پیش بین) بر متغیر وابسته این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده شده است.

فرضیه فرعی سوم: رفتار دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد. چنانچه در جدول ۳ ملاحظه می‌گردد در سطح معنی‌داری دو دامنه‌ای، سطح معنی‌داری آزمون I پیرسون $0/004$ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی‌داری ($0/05$) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار I محاسبه شده که $0/398$ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که $0/138$ می‌باشد،

جامعه آماری شامل دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر در سال تحصیلی ۱۴۰۲-۱۴۰۱ حدود ۲۱۶ نفر می‌باشد. در پژوهش حاضر حجم نمونه آماری با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۱۲۰ نفر مشخص شد که به شیوه در دسترس انتخاب شدند. پرسشنامه‌های تحقیق شامل پرسشنامه سنجش نگرش مذهبی (مقیاس دینداری) خدایاری فرد و همکاران (۱۳۹۲) با چهار مولفه باور دینی، عواطف دینی، رفتار دینی و وانمود اجتماعی در قالب ۴۰ سوال و همچنین پرسشنامه تفکر انتقادی کالیفرنیا فاسیون (۱۹۸۹) در قالب ۲۴ سوال بود و تحلیل داده‌ها در نرم افزار SPSS نسخه ۲۶ انجام شد. در این پژوهش موازین اخلاقی شامل اخذ رضایت آگاهانه، تضمین حریم خصوصی و رازداری رعایت شد. همچنین زمان تکمیل پرسشنامه‌ها ضمن تأکید به تکمیل تمامی سؤال‌ها، شرکت کنندگان در مورد خروج از پژوهش در هر زمان و ارائه اطلاعات فردی مختار بودند و به آنها اطمینان داده شد که اطلاعات محرمانه میماند و این امر نیز کاملاً رعایت شد. پژوهش حاضر با کد پروپوزال ۱۴۶۰۲۹۹۳۵۴۹۶۸۹۵۰۰۶۰۱۰۶۲۶۷۶۳۷۱ ثبت شد.

یافته‌ها

فرضیه اصلی) نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی‌دار دارد.

باتوجه به اینکه میانگین میزان نگرش دینی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر بر اساس پرسشنامه ۴۰ سؤالی که جوابهای مربوط به هر سؤال در طیف پنج‌گزینه‌ای (هرگز، به ندرت، گاهی، اکثر اوقات و همیشه) مورد سؤال قرار گرفته‌اند، برابر $3/82$ بوده و این مقدار از ۳ که مقدار متوسط این متغیر محاسبه گردیده است، بزرگتر بوده و این تفاوت بین میانگین‌ها باتوجه به سطح معنی‌داری تفاوت در آزمون t که $0/000$ می‌باشد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که از نظر پاسخگویان، میانگین میزان نگرش

فرضیه فرعی چهارم: وانمود اجتماعی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بو شهر تاثیر معنی دار دارد.

بزرگتر است، رابطه معنی داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی سوم وجود دارد. برای آزمون تاثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده شده است.

جدول ۱. آزمون r پیرسون برای تعیین همبستگی باور دینی با تفکر انتقادی

Table 1. Pearson's r test to determine the correlation between religious belief and critical thinking

	تفکر انتقادی	باور دینی
Pearson Correlation	تفکر انتقادی	۰/۴۲۳
	باور دینی	۰/۴۲۳
Sig/ (2-tailed)	تفکر انتقادی	۰/۰۰۲
	باور دینی	۰/۰۰۲
N	تفکر انتقادی	۱۲۰
	باور دینی	۱۲۰

جدول ۲. آزمون r پیرسون برای تعیین همبستگی عواطف دینی با تفکر انتقادی

Table 2. Pearson's r test to determine the correlation between religious emotions and critical thinking

	تفکر انتقادی	عواطف دینی
ضریب همبستگی	تفکر انتقادی	۰/۵۲۹
	عواطف دینی	۰/۵۲۹
سطح معنی داری	تفکر انتقادی	۰/۰۰۰
	عواطف دینی	۰/۰۰۰
تعداد	تفکر انتقادی	۱۲۰
	عواطف دینی	۱۲۰

جدول ۳. آزمون r پیرسون برای تعیین همبستگی رفتار دینی با تفکر انتقادی

Table 3. Pearson's r test to determine the correlation between religious behavior and critical thinking

	تفکر انتقادی	رفتار دینی
ضریب همبستگی	تفکر انتقادی	۰/۳۹۸
	رفتار دینی	۰/۳۹۸
سطح معنی داری	تفکر انتقادی	۰/۰۰۴
	رفتار دینی	۰/۰۰۴
تعداد	جذب منابع مالی	۱۲۰
	رفتار دینی	۱۲۰

جدول ۴. آزمون r پیرسون برای تعیین همبستگی وانمود اجتماعی بانفکر انتقادی

Table 4. Pearson's r test to determine the correlation of social pretense with critical thinking

	تفکر انتقادی	وانمود اجتماعی
Pearson Correlation	۱/۰۰۰	۰/۴۵۱
	وانمود اجتماعی	۱/۰۰۰
Sig/ (2-tailed)	تفکر انتقادی	۰/۰۰۱
	وانمود اجتماعی	-
N	تفکر انتقادی	۱۲۰
	وانمود اجتماعی	۱۲۰

بزرگتر است، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی چهارم وجود دارد. برای آزمون تاثیر متغیر مستقل (پیش بین) بر متغیر وابسته این فرضیه از آزمون رگرسیون استفاده شده است.

فرضیه فرعی اول: باور دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد.

نتایج مربوط به آزمون این فرضیه نشان داد که در سطح معنی‌داری دو دامنه‌ای، سطح معنی‌داری آزمون I پیرسون ۰/۰۰۲ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی‌داری (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار محاسبه شده که ۰/۴۲۳ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که ۰/۱۳۸ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی اول وجود دارد.

در تحلیل و تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که نتایج به دست آمده با نتایج مطالعات شکوریا و شریفی نیا (۱۴۰۱)، حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، حجازی و همکاران (۱۳۹۹)، موسوی (۱۳۹۷)، جعفرزاده و همکاران (۱۳۹۶)، خنده رو و همکاران (۱۳۹۵)، محمودی و همکاران (۱۳۹۵)، ضرابیان و همکاران (۱۳۹۵)، ولوی و

چنانچه در جدول ۴ ملاحظه می‌گردد در سطح معنی‌داری دو دامنه‌ای، سطح معنی‌داری آزمون I پیرسون ۰/۰۰۱ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی‌داری (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار محاسبه شده که ۰/۴۵۱ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که ۰/۱۳۸ می‌باشد،

بحث

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد واحد بوشهر انجام شد. یافته‌ها نشان داد که مولفه‌های نگرش دینی شامل باور دینی، عواطف دینی، رفتار دینی و وانمود اجتماعی به ترتیب به اندازه ۱۷/۹ درصد، ۲۸ درصد، ۱۵/۹ درصد و ۲۱ درصد بر تفکر انتقادی در دانشجویان موثر است. نتایج نشان داد که نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر به اندازه ۳۰ درصد تأثیر دارد و به عبارتی یک واحد افزایش در متغیر نگرش دینی موجب ۰/۷۶۳ واحد افزایش در متغیر تفکر انتقادی در دانشجویان رشته مدیریت آموزشی می‌شود. به عنوان نتیجه گیری نهایی قابل ذکر است که تفکر انتقادی یکی از مهمترین عناصر آموزش و پرورش رهایی بخش است.

دزوتر (۲۰۰۷) همخوانی دارد. ادبیات تحقیق نیز بیانگر تاثیرگذاری عواطف دینی بر تفکر انتقادی است. به عبارتی عواطف دینی در تفکر انتقادی موثر است و دانشجویان با داشتن نگرش دینی به این باور خواهند رسید که رشد تفکر انتقادی مستلزم عواطف دینی مناسب است.

فرضیه فرعی سوم: رفتار دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد.

نتایج مربوط به آزمون این فرضیه نشان داد که در سطح معنی داری دو دامنه‌ای، سطح معنی داری آزمون I پیرسون $0/004$ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی داری ($0/05$) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار محاسبه شده که $0/398$ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که $0/138$ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی سوم وجود دارد.

در تحلیل و تبیین نتایج این فرضیه می‌توان بیان کرد که نتایج به دست آمده با نتایج مطالعات شکوریا و شریفی نیا (۱۴۰۱)، حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، حجازی و همکاران (۱۳۹۹)، موسوی (۱۳۹۷)، جعفرزاده و همکاران (۱۳۹۶)، خنده رو و همکاران (۱۳۹۵)، محمودی و همکاران (۱۳۹۵)، ضرابیان و همکاران (۱۳۹۵)، ولوی و همکاران (۱۳۹۵)، سفیری و همکاران (۱۳۹۵) ف علیپور و همکاران (۱۳۹۴)، معتمدی و همکاران (۱۳۹۴)، مسلمین و عابدین (۲۰۲۳)، رامانگ (۲۰۲۳)، مرکز (۲۰۲۰)، کاووجوا و ارسوی (۲۰۲۰) و دزوتر (۲۰۰۷) همخوانی داد. باور میزان دینداری و ابعاد مختلفی از رفتارها و اعمال دینی جامعه آماری بر سطح تفکر انتقادی دانشجویان موثر بوده است. فرضیه فرعی چهارم: وانمود اجتماعی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد.

نتایج مربوط به آزمون این فرضیه نشان داد که در سطح معنی داری دو دامنه‌ای، سطح معنی داری آزمون I پیرسون

همکاران (۱۳۹۵)، سفیری و همکاران (۱۳۹۵) ف علیپور و همکاران (۱۳۹۴)، معتمدی و همکاران (۱۳۹۴)، مسلمین و عابدین (۲۰۲۳)، رامانگ (۲۰۲۳)، مرکز (۲۰۲۰)، کاووجوا و ارسوی (۲۰۲۰)، پویی و همکاران (۲۰۱۷)، وونگ و وینسکی (۲۰۰۹) و دزوتر (۲۰۰۷) همخوانی دارد. باور یکی از مفاهیم عمیق و کلیدی در علوم اجتماعی و تربیتی است. انسانی که در ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی، به تعریف مشخصی از خود رسیده باشد، به طوری که هدف و غایت تلاشهایش را بداند باور خود را به درستی شکل داده است. در ایجاد چنین مفهومی عوامل مختلفی می‌تواند مؤثر باشد که در مجموع این عوامل منجر به تشکیل نظام باورها در فرد می‌شود. یکی از مهمترین این عوامل دین است.

فرضیه فرعی دوم: عواطف دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر تاثیر معنی دار دارد.

نتایج مربوط به آزمون این فرضیه نشان داد که در سطح معنی داری دو دامنه‌ای، سطح معنی داری آزمون I پیرسون $0/000$ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی داری ($0/05$) کوچکتر می‌باشد و نیز باتوجه به مقدار محاسبه شده که $0/529$ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که $0/138$ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی دوم وجود دارد.

در تبیین نتایج این فرضیه میتوان بیان کرد که نتایج به دست آمده با نتایج مطالعات شکوریا و شریفی نیا (۱۴۰۱)، حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، حجازی و همکاران (۱۳۹۹)، موسوی (۱۳۹۷)، جعفرزاده و همکاران (۱۳۹۶)، خنده رو و همکاران (۱۳۹۵)، محمودی و همکاران (۱۳۹۵)، ضرابیان و همکاران (۱۳۹۵)، ولوی و همکاران (۱۳۹۵)، سفیری و همکاران (۱۳۹۵) ف علیپور و همکاران (۱۳۹۴)، معتمدی و همکاران (۱۳۹۴)، مسلمین و عابدین (۲۰۲۳)، رامانگ (۲۰۲۳)، مرکز (۲۰۲۰)، کاووجوا و ارسوی (۲۰۲۰)، پویی و همکاران (۲۰۱۷)، وونگ و وینسکی (۲۰۰۹) و

همچنین با توجه به تاثیر تفکر انتقادی در موفقیت‌های روزافزون تحصیلی و اجتماعی می‌توان ادعان داشت که نقش آموزش عالی در توسعه‌ی نگرش دینی دانشجویان اهمیت دارد.

References

Ahmadbeygi F, Ahghar Gh, Imani Naeini M. (2019). 'The Effectiveness of Critical Thinking Training on Problem-Solving Practices in Students', *Research in Teaching*, Vol.7, No.2, Pp. 21-36. Doi: 10.34785/J012.2019.127. [In Persian]

Bakhshi Arjenki B, Sharifi T, Ghasemi Pir Balouti M. (2014). investigating the relationship between psychological well-being and religious attitude, self-esteem, and psychological toughness using structural equation modeling among Islamic Azad University and state university students. *Shahrekord, Health Promotion Management*, Vol.4, No.3, Pp. 60-69. http://jhpm.ir/browse.php?a_id=479&sid=1&slc_lang=fa [In Persian]

Fereire P. (2020). *Pedagogy of the oppressed*. New York, NY: Seabury Press. https://www.researchgate.net/publication/260297860_Paulo_Freire's_Pedagogy_of_the_Oppressed

Hejazi E, Rahiminezhad A, Moradi M. (2020). The mediating role of critical thinking in the relationship between parental perception with religious beliefs. *Rooyesh*; Vol.9, No.6, Pp. 119-128. Doi: 20.1001.1.2383353.1399.9.6.3.6. [In Persian]

Hosseini A, Hajbi Z, Munirpour M (et al). (1400). Investigating the mediating role of creativity and thinking style in the relationship between religiosity and excellence after trauma. *Innovation and creativity in humanities*, Vol.11, No.3, Pp. 83-112. https://journal.bpj.ir/article_689965.html[In Persian]

Mercer J A. (2020). Virtual meetings and religious education for the life of the planet", *The*

۰/۰۰۱ بوده و این سطح از حداقل سطح معنی-داری (۰/۰۵) کوچکتر می‌باشد و نیز با توجه به مقدار r^2 محاسبه شده که ۰/۴۵۱ می‌باشد و این مقدار از مقدار بحرانی پیرسون با درجه آزادی ۱۱۹ که ۰/۱۳۸ می‌باشد، بزرگتر است، رابطه معنی‌داری بین دو متغیر مذکور در فرضیه فرعی چهارم وجود دارد.

نتایج به دست آمده با نتایج مطالعات شکوریا و شریفی نیا (۱۴۰۱)، حسینی و همکاران (۱۴۰۰)، حجازی و همکاران (۱۳۹۹)، موسوی (۱۳۹۷)، جعفرزاده و همکاران (۱۳۹۶)، خنده رو و همکاران (۱۳۹۵)، محمودی و همکاران (۱۳۹۵)، ضرابیان و همکاران (۱۳۹۵)، ولوی و همکاران (۱۳۹۵)، سفیری و همکاران (۱۳۹۵) ف علیپور و همکاران (۱۳۹۴)، معتمدی و همکاران (۱۳۹۴)، مسلمین و عابدین (۲۰۲۳)، رامانگ (۲۰۲۳)، مرکر (۲۰۲۰)، کاووجوا و ارسوی (۲۰۲۰)، پویی و همکاران (۲۰۱۷)، وونگ و وینسکی (۲۰۰۹) و دزوتر (۲۰۰۷) همخوانی دارد. تفکر انتقادی و مهارت‌های آن همچنین امری ضروری و مؤلفه اصلی در اکثر رشته‌ها و حرفه‌هاست. درواقع، برخورداری از تفکر انتقادی برای موفقیت فرد در شغل و حرفه خویش گریزناپذیر است.

از جمله نقاط ضعف پژوهش می‌توان به محدود بودن جامعه آماری به دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد بوشهر اشاره کرد. با توجه به خلأ‌های پژوهشی در رابطه با موضوع و همچنین جامع و کاربردی بودن و نو بودن موضوع پژوهش می‌توان انتخاب مناسب موضوع پژوهش یعنی بررسی تاثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی را از جمله نقاط قوت پژوهش حاضر دانست.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی تاثیر نگرش دینی بر تفکر انتقادی دانشجویان رشته مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد واحد بوشهر انجام شد. نقش کارکرد تفکر انتقادی را در زندگی بزرگسالی می‌توان کاملاً اجتناب ناپذیر قلمداد کرد.

Official Journal of The Religious Education Association, Vol.115, No.2, Pp. 117-118..

Mousavi F. (2018). The Effect of Religious Free Thinking on Critical Thinking of the Students of Islamic Azad University of Kermanshah. *Scientific Journal of Islamic Education*, Vol.26, No.40, Pp. 39-54. Doi: 20.1001.1.22516972.1397.26.40.2.1 [In Persian]

Muslimin I, Abidin M. (2023). Controversial religious issues for improving students' critical thinking skills in higher education. *International Journal of Instruction*, Vol.16, No.1, Pp. 119-134. https://www.e-iji.net/dosyalar/iji_2023_1_7.

Pope T, Dawson V, Koul R. (2017). Effect of religious belief on informal reasoning about biotechnology issues. *Teaching Science*, Vol.63, No.2, Pp. 27-34. <https://core.ac.uk/download/pdf/195631872>.

Ramang R. (2023). Higher-Order Thinking Skill-Based Learning In Islamic Religious Education Subject. *British Journal of Education*, Vol.11, No.1, Pp. 1-12. <https://doi.org/10.37745/bje.2013>

Safiri Kh, Mirsandsi S M, Amouabdolahi F. (2015). Investigating the relationship between critical thinking and the main dimensions of religiosity among master's students, *Journal of Social Studies and Research in Iran*, Vol.5, No.3, Pp. Doi: 457-484. 10.22059/JISR.2016.60088 [In Persian]

Shakurnia A, Sharifinia R. (2022). Investigating the Relationship between Critical Thinking and Religious Beliefs of Medical Students at Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz. *JRH*. Vol.10, No.1, Pp. 10-18. <https://jrh.mazums.ac.ir/article-1-886-fa.html> [In Persian]